

بررسی پشه های خاکی به عنوان ناقلین لیشمانیوز جلدی با استفاده از روش Nested PCR در مناطق روستایی شهرستان دامغان، استان سمنان

دکتر یاور رائی*، صادق محمدی ازنی**، دکتر محمدعلی عشاقی***، دکتر محمدرضا یعقوبی ارشادی*
دکتر مهدی محبعلی****، محمدرضا عبایی*****، فاطمه محترمی*****، زینب نوکنده*****
سینا رفیع زاده*****

دریافت: ۹۰/۲/۱۲، پذیرش: ۹۰/۸/۲

چکیده:

مقدمه و هدف: لیشمانیوز توسط تک باخته اجباری داخل سلولی از جنس لیشمانیا ایجاد می شود. این بیماری در بیش از نیمی از استانهای کشور ایران گزارش شده است. ناقلین بیماری گونه های مختلفی از پشه خاکی ها هستند. شناسایی ناقلین بیماری و داشتن اطلاعات کافی در خصوص آنها جهت اجرای برنامه کنترل اهمیت بسزایی دارد.

روش کار: این مطالعه توصیفی - مقطعی در سال ۱۳۸۷ در شهرستان دامغان انجام شده است. از ابتدای فروردین لغایت پایان آبان پشه خاکی ها هر ۱۵ روز یکبار بوسیله تله های چسبان از اماکن داخلی و خارجی صید شده اند. سر و دو بند انتهایی پشه خاکی ها جدا و با استفاده از پوری روی لام مونته و تعیین هویت شده اند. سایر قسمت های بدن جهت جستجوی انگل لیشمانیا در فرایند استخراج DNA قرار گرفته و با استفاده از پرایمرهای اختصاصی kinetoplast DNA با روش Nested PCR آزمایش شده اند.

نتایج: مجموعاً ۶۱۱۰ پشه خاکی از ۸ گونه مختلف صید شده اند. بیشترین وفور مربوط به فلبوتوموس پاپاتاسی بوده است (۷/۴۶٪). آزمایشات مولکولی ۲۸۰ پشه خاکی جهت تعیین آلودگی نشان داد که تعداد ۲۸ پشه خاکی (۱۰٪) آلوده به انگل لیشمانیا ماژور بوده اند که ۲۴ پشه، فلبوتوموس پاپاتاسی (۷/۸۵٪) و ۴ پشه فلبوتوموس کوکازیکوس (۳/۱۴٪) بوده است. بالاترین میزان آلودگی پشه خاکی ها از لانه جوندگان (۹/۴۲٪) بوده است. آلودگی پشه خاکی ها در شهریور ماه بیشتر از ماههای دیگر بوده است (۳/۸۹٪). نتیجه نهایی: وفور بالای پشه خاکی فلبوتوموس پاپاتاسی و آلودگی آن به انگل لیشمانیا ماژور ثابت می کند که این گونه ناقل اصلی و قطعی می باشد. آلودگی فلبوتوموس کوکازیکوس به انگل لیشمانیا ماژور در لانه جوندگان نیز نشان می دهد این گونه به عنوان ناقل ثانویه در بین جوندگان نقش دارد. بیشترین آلودگی پشه خاکی ها در شهریور ماه بوده لذا رعایت حفاظت شخصی در این ماه اهمیت بیشتری دارد. با توجه به وفور ناقلین و آلودگی بالای آنها انجام اقداماتی جهت کاهش وفور پشه خاکی ها و کاهش گزش انسان توصیه می شود.

کلید واژه ها: فلبوتوموس پاپاتاسی / لیشمانیوز جلدی / لیشمانیا ماژور / واکنش زنجیره ای پلیمرز

مقدمه:

هشت بیماری مهم انگلی مناطق گرمسیری دنیا معرفی کرده است (۱،۲). در سالهای اخیر پراکندگی این بیماری از مرز ۸۸ کشور گذشته و حدود ۳۵۰ میلیون نفر در معرض

لیشمانیوز یکی از بیماریهای مشترک بین انسان و حیوان می باشد که سازمان بهداشت جهانی آن را جزء

* استاد گروه حشره شناسی پزشکی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

** کارشناس ارشد حشره شناسی پزشکی و مبارزه با ناقلین دانشگاه علوم پزشکی سمنان (sadegh_azni@yahoo.com)

*** دانشیار گروه حشره شناسی پزشکی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

**** استاد گروه انگل شناسی و قارچ شناسی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

***** عضو هیأت علمی گروه حشره شناسی پزشکی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

***** کارشناس میکروبیولوژی مرکز بهداشت شهرستان دامغان

***** کارشناس اداره سوانح و حوادث وزارت بهداشت

به کینتوپلاست انگل می باشد و به تعداد ده هزار کپی در هر سلول انگل لیشمانیا وجود دارد. لذا تکثیر این قسمت در PCR جهت تشخیص آلودگی ناقلین کارایی بالایی دارد و در مواردی که تعداد انگل در بدن پشه خاکی کم باشد نیز مفید است، بطوریکه با استفاده از پرایمر های اختصاصی می توان علاوه بر تشخیص آلودگی به انگل لیشمانیا، گونه آن را مشخص نمود (۹، ۱۳).

با توجه به اینکه جهت تعیین ناقلین لیشمانیوز جلدی در شهرستان دامغان مطالعاتی صورت نگرفته لذا این مطالعه به منظور شناسایی ناقلین بیماری با استفاده از پرایمر های اختصاصی طراحی شده توسط Noyes و همکارانش با روش Nested PCR انجام شده است (۱۴).

روش کار:

الف: صید پشه خاکی: در این مطالعه توصیفی - مقطعی صید پشه خاکی از اماکن داخلی، خارجی و لانه جوندگان از فروردین لغایت پایان آبان ماه ۱۳۸۷ در ۱۱ روستای شهرستان دامغان صورت گرفته است. هر ۱۵ روز یکبار صید پشه خاکی با ۲۱۰ تله چسبان انجام شده است. تله ها یک ساعت قبل از غروب آفتاب در اماکن مورد نظر نصب شده و در صبح روز بعد، قبل از طلوع آفتاب جمع آوری می شد. پشه خاکی های صید شده پس از انتقال به آزمایشگاه با استفاده از سوزن حشره شناسی و یا قلم مو از تله ها جدا شده است. سپس با استفاده از اتانول ۹۶ درجه چندین بار شستشو داده می شد تا روغن آنها گرفته شود. با استفاده از دو سوزن تشریح سر و دو بند انتهایی بدن پشه های ماده در زیر دستگاه لوپ جدا و با استفاده از محیط پوری بر روی لام فیکس شدند تا با استفاده از کلید تشخیص معتبر تعیین گونه انجام گردد (۱۵). بقیه بدن پشه خاکی جهت انجام آزمایشات مولکولی و استخراج DNA داخل تیوپهای اپندورف حاوی الکل ۹۶ درجه قرار داده شد. اطلاعات مربوط به پشه خاکی های صید شده در فرم های مخصوص ثبت شده و در نهایت تجزیه و تحلیل گردیدند.

ب: استخراج DNA پشه خاکی ها و واکنش PCR: استخراج DNA از ۲۸۰ پشه خاکی ماده ی گونه های صید شده از جنس فلپوتوموس در طی ماههای مطالعه به روش Ish-Horowicz انجام شد (۱۶). جهت خشک شدن آب و الکل موجود در نمونه ها درب تیوب های حاوی نمونه پشه

ابتلا قرار دارند. سالیانه ۹۰٪ از موارد لیشمانیوز جلدی جهان از کشورهای افغانستان، برزیل، ایران، پرو، عربستان، سوریه، الجزایر و سودان گزارش می شود (۳، ۴). لیشمانیوز جلدی به دو فرم شهری و روستایی در ایران وجود دارد. در نوع شهری یا Anthroponotic Cutaneous Leishmaniasis عامل بیماری لیشمانیا تروپیکا، ناقل آن پشه خاکی فلپوتوموس سرزانتی و مخزن اصلی بیماری انسان می باشد. اما در نوع روستایی یا Zoonotic Cutaneous Leishmaniasis که مخزن بیماری جوندگان هستند، ناقل بیماری فلپوتوموس پاپاتاسی و عامل آن لیشمانیا ماژور می باشد (۵، ۲، ۱).

بیماری لیشمانیوز جلدی از گذشته های دور در کشور ایران وجود داشته و سالانه حدود بیست هزار مورد بیماری گزارش می شود ولی احتمالاً موارد حقیقی بیش از ۴ تا ۵ برابر آن است (۶). هر ساله مواردی از بیماری از استان سمنان گزارش می شود که بیشترین بروز آن مربوط به شهرستان دامغان می باشد. این بیماری در سال ۱۳۷۸ در مناطق روستایی این شهرستان به صورت اپیدمی بروز پیدا کرده است و پس از آن هر ساله تعداد زیادی از افراد به آن مبتلا می گردند (۷).

به منظور اجرای تدابیر کنترلی جهت کاهش بروز بیماری، شناسایی ناقلین بیماری و میزان آلودگی آنها و پیک آلودگی در ماههای سال اهمیت زیادی دارد. یافتن پشه خاکی آلوده به انگل، گامی اساسی در شناسایی گونه های ناقل و نیز پتانسیل انتقال بیماری در مناطق بومی است (۸). روش های مرسوم جهت تعیین ناقلین لیشمانیوز تشریح پشه خاکی ها، مشاهده انگل در زیر میکروسکوپ و در نهایت تزریق به حیوان حساس آزمایشگاهی و یا کشت انگل می باشد. روش های فوق دارای محدودیت هایی نظیر آلودگی محیط کشت هستند و همچنین جهت تعیین هویت انگل جدا شده نیاز به روش های تکمیلی نظیر ایزوآنزیم ها و یا روش های مولکولی می باشد (۹).

روش های مولکولی مبتنی بر PCR مشکلات و محدودیت های فوق را ندارند (۱۱، ۱۰). قسمت های مختلف ژنوم انگل لیشمانیا در جهت تشخیص آلودگی ناقلین لیشمانیوز استفاده می شود (۱۲). یکی از قسمتهایی که کاربرد فراوان دارد minicircle kDNA بوده که مربوط

توسط Noyes استفاده شد (۱۴). این پرایمرها براساس ناحیه حفاظت شده حلقه های کوچک kDNA (Minicircle) طراحی شده و برای انگلهای *L. donovani* و *L. infantum* محصول PCR به طول ۶۸۰ bp، برای انگل *L. tropica* طول باند ۷۵۰ bp و برای انگل *L. major* طول باند ۵۶۰ bp ایجاد می نماید.

مواد لازم برای مرحله اول PCR برای هر نمونه شامل موارد ذیل بوده است که تمامی آنها از شرکت سیناژن ایران تهیه شده است: Taq DNA Polymerase به میزان ۰/۷۵ میکرولیتر، بازهای دئوکسی نوکلئوتید ۲/۵ میلی مول، کلرومنیزیم دو میلی مول، بافر PCR ۲/۵ میکرولیتر و میزان ۷-۲ میکرولیتر DNA پشه خاکی و ۴۰ نانوگرم از آغازگرهای

CSB2XF(C/GA/GTA/GCAGAAAC/TCCC GTTCA) و

CSB1XR (ATTTTTCG/CGA/TTTT/CGCAGAACG)

حجم کل واکنش را با اضافه کردن مقدار مناسب ddH₂O به ۲۰ میکرولیتر رسانده می شد و در دستگاه Thermocycler با مشخصات Eppendorf مدل Personal برنامه حرارتی زیر جهت تکثیر قطعه خالص DNA استفاده شد:

مرحله اول: دمای ۹۴°C به مدت ۵ دقیقه

مرحله دوم که ۳۰ بار تکرار گردید: ۱- دمای ۹۴°C به مدت ۳۰ ثانیه. ۲- دمای ۵۵°C به مدت ۱ دقیقه.

۳- دمای ۷۲°C به مدت ۹۰ ثانیه.

از محصول PCR به دست آمده در این مرحله برای PCR مرحله دوم استفاده شده است، بدین صورت که مقدار ۱ میکرولیتر از محصول مرحله اول را با ۹ میکرولیتر ddH₂O مخلوط کرده و از این مخلوط مقدار ۲ میکرولیتر جهت مرحله دوم PCR استفاده شد. آغازگرهای این مرحله 13Z (ACTGGGGGTTGGTGTAAAATAG) و LIR (TCGCAGAACGCCCT) بوده اند. سایر مواد بکار رفته همانند مرحله اول بود. حجم نهایی واکنش را با اضافه کردن مقدار مناسب ddH₂O به ۳۰ میکرولیتر رسانده و برنامه PCR همانند مرحله اول اجرا شد.

پس انجام مرحله دوم Nested PCR، محصول واکنش آن بر روی ژل آگارز یک درصد حاوی اتیدیوم بروماید الکتروفورز شده اند. سپس بر روی دستگاه ایلومیناتور گذاشته و در صورت مشاهده باندهای DNA، از آن

خاکی ماده به مدت ۱۲ ساعت در شرایط آزمایشگاهی باز ماند. سپس نمونه ها بوسیله میله های شیشه ای استریل کاملاً خرد و همگن شدند. در مرحله بعد ۱۰۰ میکرولیتر Grinding mix اضافه شد. سپس ۱۰ میکرولیتر محلول SDS به نمونه افزوده شد و مدت ۳۰ دقیقه در بن ماری ۶۵ درجه سانتیگراد قرار داده شد. در مرحله بعد ۳۰ میکرولیتر محلول استات پتاسیم ۸ مولار اضافه گردید. بعد از سانتریفیوژ نمودن به مدت ۳ ثانیه با دور ۱۳۰۰۰ rpm، نمونه ها به مدت ۴۵ دقیقه بر روی یخ قرار گرفته و سپس به تیوب های جدید انتقال داده شدند. در این مرحله به نمونه ها ۳۵۰ میکرولیتر اتانول ۹۶٪ افزوده و در دمای ۲۰- درجه سانتیگراد به مدت ۲۴ ساعت نگهداری شدند. بعد از این مرحله نمونه ها به مدت ۳۰ دقیقه با دور ۱۳۰۰۰ rpm سانتریفیوژ شده و محلول بالایی تیوب دور ریخته شد. بعد از خشک شدن، نمونه ها با استفاده از ۵۰۰ میکرولیتر اتانول ۷۵٪ شستشو داده شدند. در پایان ۲۰ میکرولیتر TE buffer به تیوب ها اضافه و در دمای ۲۰- درجه سانتیگراد نگهداری شده اند تا DNA استخراج شده جهت انجام PCR مورد استفاده قرار گیرد.

تمامی مواد مورد نیاز جهت استخراج DNA از شرکت Roche آلمان تهیه گردید. ترکیب محلولهای استفاده شده در فرایند استخراج DNA در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱: محلولهای مورد استفاده و ترکیبات سازنده آنها در

فرایند استخراج DNA

نام محلول	ترکیبات سازنده
Grinding mix	500 μ L 10X grinding buffer(0.1M Tris-HCl Ph=7.5; 0.6M NaCl; 0.1 M EDTA)
	250 μ L spermine/spermidine(3mM spermine, 3mM spermidine)
	2.5 ml sucrose 10%
	1.75 ml ddH ₂ O
SDS mix	1.8ml 2X SDS buffer(0.8M Tris-HCl Ph=9; 0.27M EDTA)
	2.5ml sucrose
	600 μ L SDS 10%
	17 μ L diethyl pyrocarbonate
TE buffer	10mM Tris-HCl Ph=8 ; 1mM EDTA Ph= 8

در این مطالعه، برای تشخیص گونه انگل از روش حساس Nested PCR استفاده گردید که واکنش زنجیره ای پلیمرازی دو مرحله ای می باشد که در مرحله اول، قطعه ای بزرگ از ژنوم هدف تکثیر شده و در مرحله دوم با کمک محصول اولیه قطعه ای کوچک تر از روی قطعه بزرگتر ساخته می شود. برای این کار از پرایمرهای طراحی شده

بحث:

نتایج مطالعه حاضر نشان داد استفاده از این روش در مقایسه با روش ایزوآنزیم بسیار سریع و حساس می باشد چرا که نیاز به تشریح تک تک پشه خاکی ها نبوده و محدودیت های روش ایزوآنزیمی را ندارد لذا روش Nested PCR با استفاده از پرایمر های طراحی شده توسط Noyes علاوه بر تعیین ناقلین، در مطالعات مخازن بیماری و عفونت انسانی نیز توصیه می شود.

در طی این مطالعه ۸ گونه پشه خاکی صید شدند که نشان از تنوع پشه خاکی ها در شهرستان دامغان دارد. فلپوتوموس پاپاتاسی گونه غالب منطقه بوده و دارای بالاترین وفور در اماکن داخلی، خارجی و لانه جوندگان بوده است. بطوریکه ۵۳/۵٪ از پشه خاکی ها در اماکن داخلی و ۴۳/۱٪ پشه خاکی های اماکن خارجی این گونه بوده است، که با مطالعات دیگر همخوانی دارد (۲، ۱۷، ۱۸). با توجه به وفور بالای پشه خاکی فلپوتوموس پاپاتاسی (۴۶/۷٪) و آلودگی آن در اماکن داخلی، خارجی و لانه جوندگان به انگل لیشمانیا ماژور (به میزان ۱۱٪) به نظر می رسد که این گونه ناقل قطعی و اصلی بیماری در منطقه باشد. این گونه در سایر کانونهای لیشمانیوز جلدی روستایی کشورمان نیز گونه غالب بوده و به عنوان ناقل قطعی معرفی شده است (۱۹-۲۳).

نظر به اینکه آلودگی این گونه در اماکن داخلی و لانه جوندگان به اثبات رسیده است لذا این گونه همانند سایر کانونهای کشورمان علاوه بر انتقال بیماری به انسان، به عنوان ناقل بین جوندگان بوده و باعث حفظ چرخه وحشی بیماری می شود (۲، ۲۴).

صید پشه خاکی فلپوتوموس کوکازیکوس آلوده به انگل لیشمانیا ماژور نشان می دهد با توجه به وفور آن در لانه جوندگان این گونه نیز در کنار فلپوتوموس پاپاتاسی در انتقال بیماری در بین جوندگان نقش دارد. این گونه در سایر کانونهای ZCL کشورمان به عنوان ناقل در بین جوندگان در سیکل طبیعی بیماری گزارش شده است (۱۹، ۲۵).

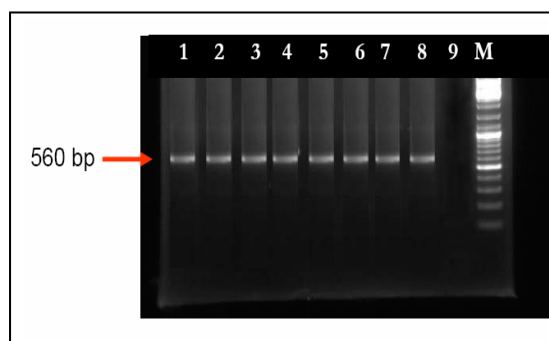
با توجه به اینکه انگل جدا شده از ناقلین لیشمانیا ماژور بوده است بنابراین نوع بیماری در منطقه روستایی یا ZCL می باشد (۱، ۲) و در این نوع بیماری جوندگان مخزن یا بیماری هستند لذا مطالعاتی جامع جهت تعیین مخزن یا مخازن بیماری ضروری است (۲۸-۲۶، ۱).

عکسبرداری شد و گونه انگل با توجه به شاخص وزنی محصولات PCR تشخیص داده شد.

نتایج:

در طی مطالعه مجموعاً ۶۱۱۰ پشه خاکی صید شده اند که مربوط به گونه های فلپوتوموس پاپاتاسی (۴۶/۷٪)، گروه فلپوتوموس کوکازیکوس (۱۹٪)، فلپوتوموس سرژنتی (۰/۳٪)، فلپوتوموس الکساندری (۰/۰۳٪)، فلپوتوموس انصاری (۰/۳٪)، سرژانتومیا سینتونی (۳۱/۵٪)، سرژانتومیا سامبوریکا (۲/۲٪) بوده اند. فعالیت این پشه خاکی ها از اوایل اردیبهشت شروع شده و با دو نقطه اوج فعالیت (یکی در اوایل خرداد ماه و دیگری در اواسط شهریورماه) در اواخر مهرماه خاتمه یافت. بالاترین وفور در اماکن داخلی، خارجی و لانه جوندگان مربوط به گونه فلپوتوموس پاپاتاسی بوده است.

پس از آزمایشات PCR تعداد ۲۸۰ پشه خاکی و الکتروفورز محصولات مرحله دوم Nested PCR، نتایج از این قرار بود که در نمونه های ۲۸ پشه خاکی (۱۰٪) باندهای مشاهده شده ۵۶۰ bp بوده است که نشان دهنده آلودگی به انگل لیشمانیا ماژور می باشد. ۲۴ پشه خاکی از گونه فلپوتوموس پاپاتاسی (۸۵/۷٪) و ۴ پشه فلپوتوموس کوکازیکوس (۱۴/۳٪) بوده است (تصویر ۱).

تصویر ۱: الکتروفورز محصول PCR تکثیر kDNA

ستون ۵-۱ انگل لیشمانیا ماژور جدا شده از فلپوتوموس پاپاتاسی؛ ستون ۶ و ۷: انگل لیشمانیا ماژور جدا شده از فلپوتوموس کوکازیکوس؛ ستون ۸: لیشمانیا ماژور استاندارد (MHOM/IR/54/LV39)، ستون ۹: کنترل منفی M؛ نشانگر ۱۰۰ جفت بازی سیناژن

از نظر محل صید این پشه خاکی های آلوده ۱۲ عدد (۴۲/۹٪) از لانه جوندگان، ۹ عدد (۳۲/۱٪) از اماکن خارجی و ۷ پشه خاکی (۲۵٪) از اماکن داخلی بوده است. از بین پشه خاکی های آلوده تعداد ۳ عدد (۱۰/۷٪) در نیمه دوم مرداد، ۱۳ عدد (۴۶/۴٪) در نیمه اول شهریور و ۱۲ عدد (۴۲/۹٪) در نیمه دوم شهریور صید شده اند.

منابع:

1. Ardahali S, Rezaei H, Nadim A. [Leishmania and Leishmaniasis]. 2nd ed. Tehran: Nashre Daneshgahi Center, 1994. (Persian)
2. Rassi Y, Hanafi bojd AA. [Sand fly, The vector of leishmaniasis]. Tehran: Noavaran Elm, 2006. (Persian)
3. Leishmaniasis. Report of the scientific working group on leishmaniasis, meeting report. 2-4 february 2004, Geneva, Switzerland. Available from <http://apps.who.int/tdr/svc/publications/tdr-research-publications/swg-report-leishmaniasis>
4. Piscopo TV, Mallia Azzopardi C. Leishmaniasis. *Postgrad Med J* 2007; 83: 649-657.
5. Nadim A, Seyedi-Rashti MA, Mesghali A. Epidemiology of cutaneous leishmaniasis in Iran. B. Khorassan. Part IV. Distribution of sandflies. *Bull Soc Path Exot* 1971;64(6): 865-870.
6. Islamic Republic of Iran Ministry of Health & Medical Education. [Instruction of leishmaniasis Control]. Tehran: Center for disease control 2007:78 (Persian).
7. Mohamadi Azni S, Rassi Y, Abai MR, Oshaghi MA, Yaghoobi-Ershadi MR, Mohebbali M. Fauna and monthly activity of sand flies at zoonotic cutaneous leishmanianisis focus in Damghan district, Semnan province. *J Semnan Univ Med Sci* 2009; 11: 107-113 (Persian).
8. Killick-Kendrick R. Phlebotomine vectors of the leishmaniasis: a review. *Med Vet Entomol* 1990; 4: 1-24.
9. Aransay AM, Scoulica E, Tselentis Y. Detection and identification of leishmania DNA within naturally infected sand fleas by semi-nested PCR on minicircle kinetoplast DNA. *Appl Environ Microbiol* 2000;66(5):1933-38
10. Alvar J, Baker JR. Molecular tools for epidemiological studies and diagnosis of leishmaniasis and selected other parasitic disease. *Trans R Soc Trop Med Hyg* 2002;96(Suppl.1):S1-S250.
11. Singh S. New developments in diagnosis of leishmaniasis. *Indian J Med Res* 2006; 123: 311-30.
12. Banuls AL, Hide M, Prugnolle F. Leishmania and the leishmaniasis: A parasite genetic update and advances in taxonomy, epidemiology and pathogenicity in humans. *Adv Parasitol* 2007; 64: 1-109
13. Parvizi P, Mauricio I, Aransay AM, Miles MA, Ready PD. First detection of leishmania major in peridomestic phlebotomus papatasi from Isfahan province, Iran: comparison of nested-PCR of nuclear ITS ribosomal DNA and semi-nested PCR of minicircle kinetoplast DNA. *Acta Trop* 2005; 93(1): 75-83.
14. Noyes HA, Reyburn H, Bailey JW, Smith DA. nested-PCR-based schizodeme method for identifying leishmania kinetoplast minicircle classes directly from clinical samples and its applica-

بالاترین آلودگی فلبوتوموس پاپاتاسی در شهریور ماه بوده است که مطابق با پیک دوم فعالیت این پشه می باشد و ظاهراً بیشترین انتقال بیماری در این ماه صورت می گیرد لذا پیشنهاد می گردد در این ماه حفاظت شخصی جهت جلوگیری از گزش پشه خاکی بیشتر از ماههای دیگر رعایت شود(۲۹،۲۷،۸).

۷۵٪ پشه خاکی های آلوده از اماکن خارجی ولانه جوندگان صید شده اند بنابراین بیشترین گزش در خارج از اماکن انسانی صورت می گیرد. لذا توصیه می گردد مردم مناطق آلوده در هنگام فعالیت پشه خاکی ها درغروب و شب در موارد غیر ضرور از منازل خارج نشوند. کشاورزان، کارگران و سربازان که اجباراً می بایست در هنگام فعالیت پشه خاکی ها در اماکن خارجی حضور یابند باید پوشش کافی داشته و از مواد دافع حشرات به منظور جلوگیری از گزش استفاده نمایند. در منازل نیز توری ها و پشه بند های آغشته به سم جهت پیشگیری از بیماری توصیه می شود (۳۱-۲۷).

در پایان اقداماتی دیگر جهت کاهش و فور پشه خاکی از قبیل بهسازی محیط، دفع صحیح زباله و فاضلاب، دور کردن محل های زندگی دام از اماکن انسانی توصیه می شود(۳۰،۲۹).

نتیجه نهایی:

باتوجه به نتایج این مطالعه به نظر می رسد پشه خاکی فلبوتوموس پاپاتاسی ناقل اصلی و قطعی بیماری در منطقه بوده که فعالیت این پشه خاکی از اوایل اردیبهشت شروع شده و در اواخر مهرماه خاتمه می یابد لذا می توان جهت پیشگیری و کنترل بیماری در ماههای فعالیت این پشه خاکی بخصوص مرداد و شهریور که شاهد آلودگی پشه خاکی بوده ایم نسبت به اجرای برنامه بهداشتی مناسب اقدام نمود.

سپاسگزار:

این مقاله حاصل بخشی از پایان نامه تحت عنوان «بررسی ناقلین و مخازن لیشمانیوز جلدی روستائی در کانون شهرستان دامغان- استان سمنان» در مقطع کارشناسی ارشد در سال ۱۳۸۷ و کد ۴۱۹۵ می باشد که در قالب طرح تحقیقاتی مصوب سال ۱۳۸۶ به کد ۶۷۳۰ با حمایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران اجرا شده است. بدینوسیله از مسئولین امر تشکر و قدردانی می گردد

- tion to the study of the epidemiology of leishmania tropica in Pakistan. *J Clin Microbiol* 1998;36(10): 2877-81.
15. Nadim A, Javadian E. Key for the species identification of sand flies (Diptera : phlebotominae) of Iran . *Iranian Journal of Public Health*. 1976; 5 (1): 25-28.
 16. Ready PD, Lainson R, Shaw JJ, Souza AA. DNA probes for distinguishing *psychodopygus wellcomei* from *psychodopygus complexus* (Diptera: Psychodidae). *Mem Inst Oswaldo Cruz* 1991; 86: 41-49
 17. Killick-Kendrick R. The biology and control of phlebotominae sand flies. *Med Vet Entomol* 1999; 17: 279-289
 18. Nadim A, Mesghali A, Amini H. Epidemiology of cutaneous leishmaniasis in the Isfahan province of Iran. III. The vector. *Trans R Soc Trop Med Hyg* 1968 ; 62(4): 543-549.
 19. Abai MR, Rassi Y, Imamian H, Fateh M, Mohebbali M, Rafizadeh S, et al. PCR based on identification of vectors of zoonotic cutaneous leishmaniasis in Shahrood District, Central of Iran. *Pak J Bio Sci* 2007; 10: 2061-2065.
 20. Rassi Y, Mohamad Ghasemi M, Javadian E, Motazedian H, Rafizadeh S, Aghaei Afshar A, et al. [Determine of reservoirs & vectors of cutaneous leishmaniasis by Nested-PCR in villages of Marvdasht district, Fars province]. *J Kerman Univ Med Sci* 2006; 14: 134-139 (Persian).
 21. Nadim A, Seyedi-Rashti MA. A brief review of the epidemiology of various types of leishmaniasis in Iran. *Acta Tropica Iranica* 1971; 14: 99-106.
 22. Yaghoobi Ershadi MR, Javadian E, Tahvildare Bidruni Gh. leishmania major MON-26 isolated from naturally infected *Phlebotomus papatasi* (Dip:Psychodidae) in Isfahan Province, Iran. *Acta Tropica* 1995;59:279-82
 23. Rassi Y, Sofizadeh A, Abai MR, Oshaghi MA, Rafizadeh S, Mohebbali M, et al. Molecular Detection of leishmania major in the vectors and reservoir hosts of cutaneous leishmaniasis in Kalaleh district, Golestan province, Iran. *Iranian Journal of Arthropod-Borne Diseases* 2008; 2(2) : 21-27.
 24. Yaghoobi-Ershadi MR, Akhavan AA, Mohebbali M. Monthly variation of leishmania major MON26 infection rates in *phlebotomus papatasi* (Diptera, psychodidae) from rodent burrows in Badrood area of Iran. *Med J Islamic Rep Iran* 2001;15(3): 175-178.
 25. Yaghoobi-Ershadi MR, Javadian E., Tahvildare-Bidruni GH. The isolation of leishmania major from *phlebotomus (paraphlebotomus) caucasicus* in Isfahan province, Islamic republic of Iran. *Trans Roy Soc Trop Med Hyg* 1994 ; 88: 518-519.
 26. Nilforushzadeh MA, Sadeghian G. [Cutaneous leishmaniasis]. Tehran: Oruj publication, 2002. (Persian)
 27. World Health Organization. Control of tropical diseases, the leishmaniasis. Geneva: WHO/CTD/ICO, 1993: 2.14
 28. Yaghoobi Ershadi MR , Akhavan AA , Zahraei Ramezani AR , Javadian E, Motavalli Emami M. Field trial for the control of zoonotic cutaneous leishmaniasis in Badrood, Iran. *Ann Saudi Med* 2000; 20(5-6):386-89
 29. World Health Organization. Control of the leishmaniasis, technical, report , 1990;18:793
 30. Desjeux P. Information of the epidemiology and control of the leishmaniasis by county or territory. WHO/Leish/1991;30-47.
 31. Yaghoobi-Ershadi MR, Moosa-Kazemi SH, Zahraei-Ramazani AR, Jalai-Zand AR, Akhavan AA, Arandain MH, et al . Evaluation of deltamethrin-impregnated bed nets and curtains for control of zoonotic cutaneous leishmaniasis in a hyperendemic area of Iran. *Bull Soc Pathol Exot* 2006;99(1):43-8